

Menneen talven tarinoita vai tulevaisuuspuhetta?

Katsaus Helsingin yliopiston kirjastojen ja Kansalliskirjaston vuosikertomuksiin vuodelta 2007

Kymmenen vuosikertomusta

Luin kymmenen verkosta löytyvää vuosikertomusta: Helsingin yliopiston kirjastojen yhteisen, keskustakampuksen viiden kirjaston, kolmen kampuskirjaston ja Kansalliskirjaston kertomukset. Kahden vuosikertomuksen toimittamiseen osallistuneena (Viikin tiedekirjaston ja kirjastojen yhteisen eli Helsingin yliopiston kirjasto- ja tietopalvelujen) oli kiinnostavaa tutustua yliopistomme koko kirjastokentän vuosikertomusten kirjoon, Kansalliskirjasto mukaan luettuna (jatkossa käytän kokonaisuudesta ilmaisua kirjastojen vuosikertomukset).

Näkökulmani ei ollut hallinnollinen tilastotietojen ja kirjastojen aikaansaannosten vertailu. Tarkastelin vuosikertomuksia viestinnällisestä näkökulmasta. Miten kirjastot kertovat niissä itsestään, millaisen kuvan ne antavat itsestään lukijoille, tarkoituksella tai tarkoituksetta? Näkökulmani oli subjektiivinen eikä siihen kuulunut vuosikertomusten arvottaminen, niiden ”tason” tai laadun arviointi teksteinä tai julkaisuina. Sen lisäksi, että omasta näkökulmastani arvioin, millaisen kuvan vuosikertomus antaa lukijoille, mietin sitä, millaisia virikkeitä vuosikertomus antaa yksikön omaan näkemykseen menneisyydestään, nykyhetkestään ja tulevaisuudestaan.

Lukemisen viitekehys

Taustana pohdiskelulle käytin **Susanna Hermalahden** vuonna 2005 ilmestynyttä artikkelia *Kerronta, aika ja argumentaatio, toimitusjohtajan katsaus kertomuksena ja retorisisena valintoina*. Sen kannustamana keskitin

tarkasteluni vuosikertomusten esipuheisiin, joiden kirjoittajina yleisimmin olivat kirjastonjohtajat, mutta luettavissa on myös vararehtorin kirjoittama esipuhe (kirjastojen yhteinen vuosikertomus) ja johtokunnan puheenjohtajan tervehdys (Kansalliskirjaston vuosikertomus). Tietoisena siitä, että Hermalahden tutkimusaineisto on yritysmaailmasta, sovelsin vapaasti hänen lähestymistapaansa omaan tarkasteluuni.

Vaikka koko vuosikertomus nimensä mukaisesti on **kertomus**, on mahdollista analysoida myös osaa siitä, toimitusjohtajan katsausta, kertomuksena. Hermalahden mukaan sen vapaamuotoisuus antaa mahdollisuudet käyttää tekstin kerronnallisuutta retorisenä tehokeinona. Vuosikertomusten pääpaino ei enää ole tulosten kertomisessa, sillä siihen on muita kanavia, kuten pörssiyritysten jatkuvan ja säännöllisen tiedonantovelvollisuuden piiriin kuuluvat raportit. Nimenomaan sijoittajaviestinnässä yrityksen profilointi ja siihen liittyvät mielikuvat ovat tärkeitä. Sijoittajat arvostavat erityisesti toimitusjohtajan omaa näkemystä sijoituskohteesta. Vaikka puhe pörssiyrityksistä kuulostaa kaukaiselta kirjastojen vuosikertomusten yhteydessä, oli kuitenkin mahdollista käyttää edellä kuvattua viitekehystä, kun keskityin esipuheisiin ja johdantoihin. Suurin osa niistä täytti Hermalahden artikkelissaan kuvaamat tarinan tunnusmerkit.

Kerronnallisuus retorisenä tehokeinona: Mistä tulemme, missä olemme, minne menemme? Miksi olemme?

Kun Heralahti kuvaa sitä, mitä kerronnallisuus retorisenä tehokeinona tarkoittaa, hän viittaa Leif Åbergiin, jonka mukaan yritystä kuvaavan tarinan jännite syntyy yrityksen menneisyyden ja tavoiteltavan vision välille siten, että tarinassa painottuu joko menneisyys, nykyisyys tai tulevaisuus. ”Koska nykyinen strategia toimii siltana yrityksen historian ja tulevaisuuden välillä, on nykytilanteen raportoinnilla merkittävä rooli liitettäessä asioita yhtäältä menneeseen ja toisaalta tulevaan.” Åbergia siteeraten Heralahti toteaa, että tarinaksi voidaan luokitella myös toimitusjohtajan katsaus, sillä se sijaitsee ajallisesti yrityksen menneisyyden ja tulevaisuuden vision välissä. Artikkelissa etsitään mm. vastausta kysymykseen, kuinka kerronta ja ajan hahmottaminen rakentavat todellisuutta toimitusjohtajien katsauksissa.

Kerrotun tarinan itsestäänselvä ominaisuus on, että jo menneeseen aikaan kuuluvat tapahtumat esitetään menneessä aikamuodossa, yleensä imperfektissä. Ajallisesti taakse jätetyistä tapahtumista kertominen muodostaa tarinan rungon. Sitä sanotaan tarinan referentiaaliseksi funktioksi (jatkossa tarinan taso). Sen rinnalla käytetyillä evaluoivilla osuuksilla osoitetaan, miksi tarina on kertomisen arvoinen ja mikä siinä on merkityksellistä. Tällöin on kyseessä tarinan evaluatiivinen funktio (arvioiva taso). Kahta kerronnan tasoa

Terveystieteiden keskuskirjasto - Tarkko
TOIMINTA VUONNA 2007

Lähtökuvitus: Heralahti

ja niiden vaihtelua ilmentää aikamuotojen vaihtelu. Katsauksen esittäminen kertomuksena on merkittävää siksi, että se luo lukijalle mielikuvaa jatkuvuudesta. Hermalampi toteaa Charles Antakia lainaten, että tarina ja evaluaatio yhdessä toimivat vastauksena kysymykseen, ”kuinka yritys toteuttaa toiminta-ajatustaan kannattavasti”.

Kirjastojen vuosikertomusten esipuheet

Kirjastojen yhteinen vuosikertomus

Kirjastojen yhteinen vuosikertomus koostuu eri aiheisista luvuista, joten kokonaisuudessaan se ei muodosta kertomusta. Esipuheena on vararehtori Hannele Niemen kirjoitus *Kirjastot muutosten keskellä*, jonka jälkeen julkaisussa on tieto- ja kirjastopalvelujohtajan katsaus *Kirjastolaitoksen suuret kehityslinjat*. Molemmat voidaan lukea tarinoina, joista viimeksi mainittuun ei juurikaan sisälly arviointia tapahtumien merkityksestä. Niemen kirjoituksessa on hyvä esimerkki arvioinnista: ”Helsingin yliopiston koko kirjastolaitos on vahvasti mukana tiedontuotannon ja tietoympäristöjen uudistumisessa. Rakenteita kehitetään, jotta tutkimus ja opetus voivat saada käyttöönsä parhaimmat mahdolliset resurssit (s. 3).”

Keskustakampus

Keskustakampuksen kirjastoista (verkosta löytyivät tiedekuntien kirjastojen vuosikertomuksista oikeustieteellisen, teologisen, humanistisen ja valtiotieteellisen sekä Opiskelijakirjaston vuosikertomus vuodelta 2007) vain kahdella oli vuosikertomuksessaan varsinainen esipuhe. Tulkitsin kuitenkin kolmen tiedekuntakirjaston kertomuksen yleisluontoisen alkuosan eräänlaiseksi esipuheeksi, vaikka ne eivät olleetkaan kirjastonjohtajan allekirjoittamia erillisiä katsauksia.

Tiedekuntakirjastojen tarinan tunnusmerkit täyttävissä katsauksissa mainitaan

Helsingin yliopisto
Humanistisen tiedekunnan kirjasto
Toimintakertomus 2007

Kuva: Toni Malm

periaatteessa samat asiat vuodelta 2007: yhteistyö muiden Helsingin yliopiston kirjastojen kanssa, keskustakampuksen yhteisen kirjaston suunnittelun käynnistyminen, arkkitehtikilpailu ja kirjastojen rakenteellisen suunnittelun tilanne yleensä. Myös laadunvarmistustyö mainitaan, samoin kuin mm. kirjastojen yhteinen asiakaskysely. Kun esillä on rakenteellinen suunnittelu, ainoastaan yhdessä näistä kertomuksista sanotaan suoraan, että ”tiedekuntakirjasto omana organisaationaan lakkaa suunnittelukauden 2009 loppuun mennessä”.

Vain yksi näistä kirjastoista esittää suoran arvion itsestään: ” - - tiedekunnan kirjasto on ollut ennenkin kirjastojen välistä yhteistyötä arvostava ja moniin uusiin, kirjastoihin liittyviin asioihin ennakkoluulottomasti ryhtyvä.” Pidän tätä lausetta varsinaisena malliesimerkkinä siitä, miten tällaisessa yhteydessä jopa pähkinänkuortakin pienemmässä tilassa on mahdollista arvioida omaa merkitystään viitaten menneeseen ja tulevaan. Opiskelijakirjaston kertomuksen esipuhe on eräs harvoista koko aineistossa, jolla on omaleimainen otsikko *Muutoksen kesyttäminen*. Esipuheen yksinkertainen ja sellaisena vaikuttava toteamus: ”Opiskelijakirjasto hoiti perustehtävänsä hyvin ja käyttäjät olivat tyytyväisiä kirjaston palveluihin” täyttää mielestäni hyvin evaluatiivisen funktionsa tekstissä.

Muut kampukset

Kumpulan, Terkon ja Viikin vuosikertomusten esipuheet ovat kiinnostavalla tavalla kaikki erittäin poikkeavia toisistaan. Terkon kertomuksen esipuheen otsikkona on *Yleiskatsaus Terkon toimintaan vuonna 2007*. Se on puhdaspiirteinen tarina ja keskittyy ilman arvioiteja kuluneen vuoden tapahtumista kertomiseen. Painopiste on menneessä, kun taas Kumpulan tiedekirjaston kertomuksen esipuheessa eletään suurelta osin myös nykyhetkeä. Se ei mielestäni ole luettavissa tarinana sen tavanomaisessa merkityksessä kuten ei Viikin tiedekirjastonkaan kertomuksen esipuhe, jonka otsikkona on *Kirjastonjohtajan katsaus – vikloina mukana muutoksessa*.

Kansalliskirjastoa lukuunottamatta Viikki on kertomuksessaan selvimmin irronnut perinteisestä vuosikertomuksen kirjoittamiskaavasta, jossa yleensä toimintokohtaisen jäsentelyn mukaisesti kerrotaan menneen vuoden tapahtumista, mahdollisesti niitä arvioiden. Viikin kertomus koostuu henkilökuntaan kuuluvien, nimeltä mainittujen kirjoittajien artikkeleista, joissa esitellään kirjaston saavutuksia.

Kansalliskirjasto

Kansalliskirjaston toteutukseltaan täysin muista poikkeavassa verkkovuosisikertomuksessa on kaksi esipuhetta, johtokunnan puheenjohtajan

Kumpulan tiedekirjaston
vuosikertomus
2007

tervehdys ja ylikirjastonhoitajan tervehdys. Näistä ensiksi mainittu on tulevaisuuspainotteinen tarina. Otsikko on kiteytetty toiminnan arviointi: *Kansalliskirjasto – vahva valtakunnallinen toimija*. Ylikirjastonhoitajan tervehdyksen otsikkona on *Monimuotoinen laitos – monimuotoinen yhteistyövuosi*. Teksti on erittäin lyhyt, mm. uusimuotoista kertomusta esittelevä ja myös toiminnan arvion sisältävä: ”Kun yliopistomaailma etenee kohti suurta muutosta, on hyvä muistaa, että Kansalliskirjaston peruspalvelut ovat, pysyvät ja paranevat.”

Miltä kirjastojen todellisuus näyttää?

Kiinnostukseni kohteena oli tarkastella millaisen viestinnällisen kuvan vuosikertomus tuottaa lukijoille julkaisijakirjastosta ja millaisia virikkeitä vuosikertomus antaa yksikön omaan näkemykseen menneisyydestään, nykyhetkestään ja tulevaisuudestaan. Hermalahdi sanoo saman asian näin: ”kuinka kerronta ja ajan hahmottaminen rakentavat todellisuutta - -” - tässä tapauksessa kirjastonjohtajien katsauksissa.

Mitä kirjastojen todellisuuden yleispiirteistä voi kokoavasti sanoa sen jälkeen, kun on käynyt läpi esipuheet melko kevyellä kädellä Hermalahden käyttämää menetelmää soveltaen?

Päällimmäiseksi jäi vaikutelma, että kerronnan retoriikka, käytetyt aikamuodot ja aikaan viittaavat ilmaisut painottivat **suuntautumista tulevaisuuteen**, mikä saattaa yllättää, kun on puhe vuosikertomuksista. Tulos oli kuitenkin samansuuntainen kuin Hermalahden artikkelissa todettu seikka: nykytilanteen raportoinnilla on merkittävä rooli liitettäessä asioita yhtäältä menneeseen ja toisaalta tulevaan. Tarinamuotoisissa vuosikertomusten esipuheissa oli vallitsevana kertomus vailla erityisiä arviointeja toiminnan merkityksestä. Kerronnan yksitasoisuus on niille ominaista. Kuten jo edellä todettiin, tarinasta ja evaluaatiosta yhdessä muodostuu vastaus kysymykseen, ”kuinka yritys toteuttaa toiminta-ajatustaan kannattavasti”. Kun luin kirjastojen vuosikertomusten esipuheita tätä silmällä pitäen, on todettava, että melko yhteneväisesti ne antavat tekojen, eli pelkän tarinan, puhua puolestaan. **Jatkuvuus** menneisyydestä nykyhetken kautta tulevaisuuteen oli esipuheissa vahvasti esillä, mikä on selvää, koska suurin osa noudatti tarinan muotoa.

Kirjastojen todellisuus näyttää tehtävien valtavan määrän tunnolliselta suorittamiselta matkalla kohti tulevaisuutta menneisyyden ja nykyhetken pohjalta eteenpäin suuntautuen. Toiminnan merkityksen suorasanaisten ja yleistävien arviointien ja luonnehdintojen ovat melko harvinaisia, mutta se on ymmärrettävää kirjastojen ollessa suuren muutoksen edessä. Oma identiteettiä ei varmaankaan ole haluttu, ainakaan keskustakampuksen tiedekuntakirjastoissa korostaa, vaikka viestinnällisesti se olisi kiinnostavaa ja tehokasta. En tarkoita tyhjiä mainoslauseita, vaan yleisen näkemyksen ilmaisua siitä, mihin toiminnalla pyritään. Omaleimaiset Opiskelijakirjaston, Kumpulanan, Terkon ja Viikin esipuheetkin antavat tekstin asiasisällön viestiä toiminnan merkityksestä, sitä ei juuri erikseen arvioida.

Suoran puheen ja rohkeiden itsearviointien puuttuminen kertonevat paljon siitä

- Keskustakampuksen kirjastot
  - Oikeustieteellisen tiedekunnan kirjasto
<http://www.helsinki.fi/oik/kirjasto/esittely/toimintaweb2007.pdf>
  - Teologisen tiedekunnan kirjasto
<http://www.helsinki.fi/teol/kirjasto/esittely/toimintakertomus2007.htm>
  - Humanistisen tiedekunnan kirjasto
http://www.helsinki.fi/hum/kirjasto/esittely/toimintakertomukset/toimintakertomus_2007.pdf
  - Valtiotieteellisen tiedekunnan kirjasto
<http://www.valt.helsinki.fi/kirjasto/Toimintakertomus-2007.pdf>
  - Opiskelijakirjasto
http://www.helsinki.fi/opiskelijakirjasto/dokumentit/Opiskelijakirjaston_vuosikertomus_2007.pdf

- Kumpulan tiedekirjasto
http://www.helsinki.fi/kumpula/tiedekirjasto/dokumentit/vuosikertomus/hs_vsk2007.pdf

- Terkko
<http://www.terkko.helsinki.fi/terkones/toimintakertomus2007.pdf>

- Viikin tiedekirjasto
http://www.tiedekirjasto.helsinki.fi/raportit/vuosikatsaus_2007.pdf

- Kansalliskirjasto
<http://www.kansalliskirjasto.fi/extra/vuosikertomus/index.html>

Teksti:
Eeva-Liisa Viitala
tietoasiantuntija
Viikin tiedekirjasto
eeva-liisa.viitala at helsinki.fi

Kuvat mainituista julkaisuista, kuvakäsittely:
Jussi Omaheimo